

ROMÀ I ROSSELL, EL PRIMER DE TOTS

ERNEST LLUCH
EDICIÓ DE JOAN ARMANGUÉ

Calligraf

Romà i Rossell, el primer de tots

Ernest Lluch

Edició de Joan Armangué

Edicions Cal·lígraf

Figueres, 2020

Primera edició — setembre de 2020

Publicació

Edicions Cal·lígraf, SL
Monturiol, 2, 1r 1a
17600 Figueres
Tel. (0034) 615 261 764
www.edicionscalligraf.com
info@edicionscalligraf.com

**Disseny de la col·lecció
i maquetació**

Jaime Vicente

Imatge de coberta

Ernest Lluch

Impressió

DC PLUS, Serveis Editorials

ISBN

978-84-122123-3-4

Dipòsit legal

GI-986-2020

© de la presentació

Joan Armangué

© del pròleg

Rosa Lluch

© de l'epíleg

Hereus de Vicent
Llombart Rosa

© dels textos

Hereves d'Ernest Lluch i Martín

© de la imatge de coberta

Fundació Ernest Lluch

© d'aquesta edició

Edicions Cal·lígraf, SL

*Queda rigorosament prohibida,
sense l'autorització per escrit
dels titulars del copyright,
la reproducció parcial o
total d'aquesta obra per
qualsevol mitjà o procediment,
incloent-hi la reprografia
i el tractament informàtic.
Les infraccions d'aquests
drets es troben sotmeses a les
sancions establertes a les lleis.*

La publicació d'aquesta obra ha rebut el suport
de les següents entitats i institucions:

Taula

PRESENTACIÓ	
de Joan Armangué	11
PRÒLEG	
de Rosa Lluch	29
ROMÀ I ROSELL, EL PRIMER DE TOTS	
Francesc Romà i Rossell, primer apunt biogràfic	35
Romà i Rossell, un predecessor de Malthus	37
La Catalunya del segle XVIII	
i la lluita contra l'absolutisme centralista.	
El «Proyecto del Abogado General del Público»	
de Francesc Romà i Rossell	47
Romà y Rossell, el primero de todos	79
Romà i Rossell, un pensament germànic	
per a Catalunya i Espanya	135
L'austriacisme a Figueres: Francesc Romà i Rossell	177
EPÍLEG	
de Vicent Llobart	193
OBRES I BIBLIOGRAFIA	197

Presentació

Ernest Lluch, en paraules de l'escriptor i historiador Joan Esculies, «no era només un agitador o un agitador qual-sevol. Era, en primer lloc i abans que cap altra cosa, un intel·lectual. Algú que recerca, reflexiona i elabora pensament crític sobre múltiples camps i qüestions».¹ La trajectòria científica i acadèmica de Lluch assolí un alt nivell i notorietat, un referent dins el pensament econòmic de Catalunya i Espanya, com ho expressa amb una absoluta convicció el seu mestre, l'economista Fabian Estapé, que el va considerar el millor deixeble de tots, «Ara, allà on Lluch esdevingué imbatible fou en el camp del pensament econòmic. Se submergí de tal manera en l'estudi de la història del pensament econòmic que acabà essent-ne la màxima autoritat en el nostre país»².

---

1 Joan Esculies Serrat, *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador*, La Magrana, Barcelona, 2018, p. 16.

2 Fabian Estapé Rodríguez, *Miscel·lània Ernest Lluch i Martin*, volum I, pròleg, Fundació Ernest Lluch, 2006, p. 17.

Són moltes les veus dins el món acadèmic que han valorat molt positivament els treballs de recerca i investigació d'Ernest Lluch, sobretot, dins el període del segle XVIII. De totes elles, només citar la de l'historiador i catedràtic de la UPF de Barcelona, Joaquim Albareda, un dels grans experts del divuit, «La suggestiva interpretació de l'austriacisme —i del segle XVIII català i espanyol— que ens va llegar Ernest Lluch ha donat peu a nombrosos estudis que han confirmat, en línies generals, el seu caràcter encertat. Es tracta d'una aportació mereixedora de tot el nostre reconeixement la qual, a banda de múltiples elements nous que conté, ha constituït un revulsiu important per a la historiografia dedicada al set-cents»³.

Un punt central, com a punt de partida, més que d'arribada, en l'aportació historiogràfica d'Ernest Lluch és la seva tesi doctoral⁴, dirigida pel professor Fabian Estapé, que va merèixer la qualificació de *cum laude* i el títol de doctor en Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials. El primer capítol de la qual, «El mercantilismo malthusiano y liberal de Romá y Rossell» amb el títol explícit de «Romá y Rossell, el primero de todos», ocupa, també, l'espai central d'aquest llibre respectant la seva versió original en castellà, com era obligat en aquella època.

El llibre recull els treballs d'Ernest Lluch sobre la

---

3 Joaquim Albareda Salvadó, «La veu d'un exiliat austriacista: Josep Plantí» dins *Miscel·lània Ernest Lluch i Martin*, volum I, Fundació Ernest Lluch, 2006, p. 348-349.

4 Ernest Lluch Martin, *El pensamiento económico en Cataluña entre el renacimiento económico y la revolución industrial: la irrupción de la escuela clásica y la respuesta proteccionista*, Facultad de Ciencias Políticas, Económicas y Comerciales, Universidad de Barcelona, març de 1970.

vida i el pensament de Francesc Romà i Rossell. El primer capítol, «Francesc Romà i Rossell, primer apunt biogràfic», és un perfil sobre el poc que es coneixia del personatge, publicat l'any 1979 en un diccionari sobre les ciències socials als Països Catalans. Com veurem, Lluch va continuar recercant sobre Romà i Rossell al llarg de tota la seva vida aportant nous coneixements que canviarien alguns aspectes d'aquest apunt biogràfic.

A partir del segon capítol, «Romà i Rossell, un predecessor de Malthus», article publicat el 1965 a la revista *Serra d'Or*, els altres segueixen l'ordre cronològic amb el qual foren publicats. El tercer, «La Catalunya del segle XVIII i la lluita contra l'absolutisme centralista. El *Proyecto del Abogado General del Público* de Francesc Romà i Rossell», és el primer article acadèmic important que publica l'any 1970, el mateix any que defensa la seva tesi doctoral, al primer número de *Recerques*, que funda juntament amb Ramon Garrabou, Josep Termes, Joaquim Molas i Josep Fontana, i que es convertiria en una revista d'investigació científica semestral d'història de referència als Països Catalans.

El quart capítol es, com s'ha esmentat, «Romà y Rossell, el primero de todos». Tot i que Lluch reescriu i resumeix la seva tesi doctoral en el llibre *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840). Els orígens ideològics del proteccionisme i la presa de consciència de la burgesia catalana* (1973), hem optat per publicar el text original del seu doctorat. Del llibre que fou reeditat el 2009 hem incorporat el darrer apartat, «Unes conclusions», com a apèndix, atès que resumeix breument el pensament econòmic de Romà i Rossell que complementa el text de la seva tesi.

Ernest Lluch continuaria investigant sobre la història i el pensament econòmic del divuit, sobre la influència de la il·lustració en el redreçament de Catalunya després de 1714. També, continuaria aprofundint en la recerca sobre la vida i l'obra del nostre personatge. El resultat d'aquest treball el trobem en el cinquè capítol, «Romà i Rossell, un pensament germànic per a Catalunya i Espanya», publicat primer com a estudi preliminar de *Las señales de la felicidad de España, y medios de hacerlas eficaces* de Francesc Romà i Rossell (1989) i després dins *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la Il·lustració* (1996). Finalment, una conferència amb un caire molt pedagògic, *L'austriacisme a Figueres: Francesc Romà i Rossell*, pronunciada dos anys abans del seu brutal assassinat.

La recerca d'Ernest Lluch sobre el segle XVIII trenca amb la visió de la historiografia catalana que entre la Guerra de Successió i el catalanisme polític de finals del XIX havia existit un gran buit. Per a Lluch «el set-cents no havia passat en va» perquè després de la desfeta de 1714, enmig de la foscor, varen sorgir llums, «amb la construcció d'una visió i d'un projecte polític, econòmic i cultural per a Catalunya», que contribuïren al camí cap a la Renaixença del segle XIX. I entre les llums, Francesc Romà i Rossell, el primer de tots.

Francesc Romà i Rossell, el primer de tots

Ernest Lluch situa a Romà i Rossell com el primer economista després de la desfeta de 1714 i, també, com el primer

català que després de la Guerra de Successió va defensar les reivindicacions polítiques de Catalunya.

Lluch defineix a Romà i Rossell com a mercantilista liberal, partidari del poblacionisme (augmentar la població per a dedicar-la a activitats productives); favorable als béns de luxe, perquè promovia el consum; reformista agrari propugnant mesures com l'emfiteusi perpètua, la no fragmentació de la propietat en minifundis i la divisió de les propietats comunals; defensor dels gremis catalans, de la llibertat econòmica, del prohibicionisme i del lliure comerç amb Amèrica.

Ernest Lluch creà la seva pròpia escola. La recerca i la interpretació del segle XVIII tingué continuïtat després de la seva mort, sobretot, des dels àmbits universitaris de Barcelona, Saragossa i València, però, també, des d'altres universitats. Des de la Universitat de Barcelona Lluís Argemí d'Abadal, seguint el seu fil, situa a Romà i Rossell com el continuador del pensament de Feliu de la Penya, tant des del seu austriacisme, «entendido como defensa casi republicana de los Derechos de Cataluña», com del seu programa econòmic basat en l'economia mercantilista.⁵ Altres autors com Pablo Cervera (Universitat de València) fan evidents la influència de Romà i Rossell en els pensadors de la Corona d'Aragó⁶ o Fernando López Castellano (Universitat de Granada) destaca alguns as-

---

5 Lluís Argemí d'Abadal, «Feliu de la Penya en el mercantilismo» dins *En la estela de Ernest Lluch. Ensayos sobre historia del pensamiento económico*, edició de Alfonso Sánchez Hormigo, Gobierno de Aragón/Fundació Ernest Lluch, Saragossa, 2006.

6 Pablo Cervera Ferri, «Clarobscur de la il·lustració valenciana» dins *Miscel·lània Ernest Lluch i Martin*, volum II, Fundació Ernest Lluch, 2007.

pectes del pensament de Romà amb relació a la política i com els errors d'aquesta provoca la decadència d'un Estat, remarcant el paper que li atorga a l'educació pública, «una de las columnas de la “reedificación” de la Monarquía, dada la estrecha relación entre el número de hombres virtuosos y educados y la prosperidad de las naciones».⁷

En aquesta línia, l'historiador Josep Vicent Penadés valora la recerca de Lluch i coincideix amb ell pel lloc que li pertoca a Romà i Rossell com a precursor d'un nou pensament polític i econòmic després de la Guerra de Successió: «Fue Lluch, quien mejor supo ponderar la dimensión del pensamiento de Romà y quien, además, situó la naturaleza de sus propuestas en la órbita del cameralismo prusiano, que era una variante del mercantilismo. Al llamarlo *el primero de todos* acertó el lugar que para la historiografía contemporánea debía ocupar Romà».⁸

Francesc Artal (Universitat de Barcelona), un dels deixebles de Lluch, destaca que la recerca de Lluch no es limitava a exposar les idees de l'autor, sinó que cercava comparacions en altres autors del seu temps. Per exemple, Lluch remarca la influència del mercantilisme francès sobre Romà i Rossell de pensadors com Jean-François Melon i Georges-Marie Butel-Dumont i, sobretot, de Jakob Friedrich von Bielfeld dins el cameralisme prussià; que

---

7 Fernando López Castellano, «Pública felicidad» i «Ciencia del Gobierno en dos reformadores del siglo XVIII: el napolitano Palmieri y el catalán Romá y Rossell» dins *Miscel·lània Ernest Lluch i Martin*, volum II, Fundació Ernest Lluch, 2007.

8 Josep Vicent Penadés Aliaga, «Enmendar sin quebrar: el proyecto para restablecer la Monarquía (1769), de Francesc Romà i Rossell», *Pedralbes. Revista d'història moderna*, 23, 2003.

coneixia a autors com Uztáriz, Ulloa, Ward,... i admirava l'obra de Colbert i Ereceira, entre altres. Així mateix, Artal remarca com Lluch comparava el pensament dels il·lustrats amb el d'autors contemporanis, «per exemple en analitzar les idees de Romà i Rossell sobre la població, comparava els seus escrits amb les tesis de Pierre Vilar sobre la població catalana al s. XVIII, amb el fi de descobrir-hi coincidències»,⁹ conclouent que la visió de Romà i Rossell era coherent amb la percepció de Vilar.

Per altra banda, Miguel Herrero y Rodríguez de Miñon (Real Academia de Ciencias Morales y Políticas), sobre el descobriment de personatges com Romà i Rossell, destaca de la investigació de Lluch el fet que «rehúye el desafío de los grandes espacios históricos y prefiere atisbarlos a través de estudios biográficos de los que toma lo que la fenomenología denominaría conciencia de ejemplo. ¿Acaso no es fenomenología lo que hace Lluch al examinar lo general a través de lo singular?». ¹⁰ Efectivament, els textos de Lluch parteixen de la singularitat de la biografia i el pensament de Francesc Romà i Rossell per a situar-nos en el context global, contribuint a fer entendre la influència que tingueren els primers il·lustrats sobre l'evolució del pensament polític i econòmic al nostre País.

Ernest Lluch, en una conferència a Figueres l'any 1984, deia referint-se a Romà i Rossell, «aquest home lligat a Fi-

---

9 Francesc Artal, Introducció a *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)* d'Ernest Lluch, Edicions 62, Barcelona, 2009.

10 Miguel Herrero y Rodríguez de Miñon, «La evolución del pensamiento de Ernest Lluch» dins *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, volum I, Fundació Ernest Lluch, 2006.

guerres, jo diria un personatge d'aquest país, d'aquests molts oblidats que dins el procés en el qual estem anirem posant al seu lloc»,¹¹ que amb el seu incansable treball acadèmic va ressituar en el lloc que li pertoca, el primer de tots, dins la historiografia del pensament polític i econòmic del set-cents i, com escriu en un dels capítols, «Romà i Rossell fou un home important, que va fer coses importants en temps extraordinàriament difícils. Potser, i com a resum, el més important que va fer és recuperar un fil que semblava tallat des de 1714. Gràcies a Romà i a gent com ell, la memòria històrica dels pobles no s'ha perdut i s'ha anat transmetent fins a nosaltres».

El figuerenc Francesc Romà i Rossell

L'epíleg de Vicent Llombart, del grup de deixebles valencians de Lluch, és el perfil de Francesc Romà i Rossell publicat al *Diccionario biográfico de la Real Academia de la Historia*, que valida la hipòtesi de Lluch sobre l'origen figuerenc del personatge al situar el seu naixement a la ciutat de Figueres a mitjans de la dècada dels vint del segle XVIII i, més concretament, a l'avui coneguda Casa Romà del carrer de Peralada, essent com escriu Lluch, «fill d'una família barcelonina d'apotecaris, que va prendre partit pels qui van perdre l'Onze de Setembre de 1714».

---

11 Conferència pronunciada el 17 de març de 1984 al Casino Menestral Figuerenc, el text de la qual es publicaria en format llibre per Edicions Federals (1987), sota el títol *Una teoria de l'Empordà*.

motiu pel qual abandonaren Barcelona i passaren a residir a Figueres.

Com apunta l'historiador Joaquim Nadal sobre l'obra de Lluch, «era més d'hipòtesis que de tesis, tenia intuïcions que documentava i que agafaven cos a mesura que hi anava afegint material recercat».¹² Sobre el lloc i any de naixement de Francesc Romà i Rossell han existit dubtes durant molt de temps. En principi, es fixava la ciutat de Barcelona i l'any 1725. Lluch no deixà d'estudiar el personatge una vegada presentada la seva tesi doctoral, sinó que continuà la seva investigació que no deixaria mai; fet que va aportar noves dades biogràfiques sobre Romà i Rossell. De poder assegurar que era d'una família barcelonina però de residència figuerenca a la seva hipòtesi d'haver nascut a Figueres. L'aprofundiment en la coneixença biogràfica de Francesc Romà i Rossell es produeix quan Lluch accedeix a consultar l'Arxiu de la Casa Fages com explica ell mateix en el darrer capítol, «Vaig consultar les cartes en circumstàncies no ideals. M'agradaria algun dia poder-ho fer amb més tranquil·litat, amb més temps, amb més calefacció, amb més llum».¹³ No va ser possible

---

12 Entrevista a Joaquim Nadal dins el llibre *Ernest Lluch. Biografia d'un intel·lectual agitador* de Joan Esculies, La Magrana, Barcelona, 2018.

13 Ernest Lluch va consultar l'arxiu de la Casa Fages en dues ocasions. La primera, en vida d'Antoni Fages Neyra de Gorgot, el darrer de la nissaga de la Casa Fages. A la seva mort, l'any 1986, la seva vídua, Maria Pagès, va tancar a pany i clau la biblioteca i arxiu familiar. Ernest Lluch va ser l'única persona en poder accedir-hi després de diversos intents i en unes condicions molt precàries, com ell molt bé explica, que el portaren a buscar un capot per a resguardar-se del fred i, sempre, sota l'atenta vigilància de Rupert Sanllehi Fages, nebot de la usufructuària de la Casa, i per indicació d'aquesta que no es refiava que un socialista, malgrat haver estat ministre, posés la seva mirada sobre els papers

perquè poc més de dos anys de pronunciar aquestes paraules moria brutalment assassinat per ETA.

Però mercès a les investigacions de Lluç sabem que el pare de Romà i Rossell, de nom Ramon, apotecari de professió, traslladà la residència a Figueres en una casa del carrer Peralada cantonada carrer la Marca, per fugir de la repressió per la seva adhesió a la causa austriacista. Cal remarcar que un oncle del nostre personatge, Pau Romà, fou mort a l'assalt del baluard de Santa Clara de Barcelona, el 14 d'agost de 1714, fet que, molt possiblement, va precipitar que la branca austriacista dels Romà abandonés Barcelona i establís la seva residència a Figueres.

La data més plausible del naixement de Romà i Rossell és l'any 1726, segons es desprèn de dos documents familiars.¹⁴ De fet, a Figueres hi viuí pocs anys, bàsicament, la infantesa i la primera adolescència. Quan acaba els estudis de Dret a la Universitat d'Osca, amb 25 anys, entra a la Reial Audiència per a treballar com a advocat dels pobres, primer com a substitut. Es casà a 34 anys amb la figuerenca Narcisa Payrachs i Marimón, quinze anys més jove, d'una família procedent del Vallès, fabricants de retaules, i germana del prevere de la Parròquia de Sant Pere de Figueres. Malgrat viure a Barcelona per estar exercint d'advocat dels pobres a l'Audiència, es casen

---

familiars. Sortosament, des de juliol de 2017 l'Arxiu Casa Fages de Figueres es troba dipositat en comodat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (ACAE).

¹⁴ Arxiu patrimonial Casa Fages (Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, CCAE). L'any 1726 apareix en el Llibre de família de Javier Fages de Climent i, també, es dedueix d'un text manuscrit, sense datar, que especifica que tenia 34 anys quan es va casar el 20 de març de 1761; per tant, va néixer en una data entre el 21 de març i el 31 de desembre de 1726.

a Figueres el 20 de març de 1761. Pocs mesos després és nomenat titular de la plaça. El seu únic fill, Francesc de Romà i Payrachs, nasqué a Barcelona el 20 de novembre de 1763, on Romà i Rossell anava adquirint un notori prestigi com a jurista.

A la seva mort a Ciutat de Mèxic l'1 de desembre de 1784 (l'endemà es va celebrar el seu funeral que per la seva dimensió podem qualificar d'«Estat», a l'Església de Santo Domingo, i va ser enterrat a la Capella del Sepulcre dins el mateix convent¹⁵), la dona i el fill retornen i s'instal·len a viure a Figueres. El fill de professió militar, tinent del regiment de cavalleria, es casà l'any 1789 amb Francesca Sastre Vinyas i Duran de Climent i d'Aloy d'una família amb un important patrimoni a l'Alt Empordà, sobretot, a Figueres, Roses, l'Escala i Sant Pere Pescador, fet que el convertirà en un hisendat, com a administrador dels béns del seu fill que amb set anys rep en herència del seu avi matern.¹⁶ Això passava l'any 1802, quan Francesc de Romà y Payrachs figura en un Padró de nobles de sang de la vila de Figueres

---

15 *Gazeta de Mexico*, 15 de desembre de 1784.

16 Francesc Costa Oller, *Microhistòries als llibres dels notaris*, Arxiu d'Història VI, Mataró, 2019. Versió digital: <https://ub.academia.edu/FrancescCosta>.

com a militar retirat i hisendat.¹⁷ El matrimoni Romà Sastre tingué tres fills, Ramona,¹⁸ Joaquim¹⁹ i Mercè.²⁰

La Casa del carrer Peralada cantonada carrer la Marca inicialment «los Romà la habían adquirido en 17?? por herencia procedente del médico de Figueras Sr. Surio, y la engrandecieron comprando otras adjuntas».²¹ Això, va passar l'any 1818 amb un projecte promogut per Narcisa Payrachs, l'esposa de Francesc Romà i Rossell, «amb un jardí posterior i originalment salons de gran alçada a la planta noble, la Casa de Romà constitueix el primer

---

17 Armand de Fluvià i Escorsa, «Un document inèdit sobre nobles figuerencs de la primera meitat del segle XIX» dins *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, volum 9, Figueres, 1972.

18 Ramona de Romà i Sastre (Figueres, 1792-1815). Casada amb el doctor en Dret Antoni Tomàs Fages i Sans i mare de Narcís Fages de Romà, advocat i agrònom.

19 Joaquim de Romà i Sastre (Mataró, 1795- Tordera, 1863). Hisendat, industrial i polític. Va néixer a Mataró perquè els seus pares marxaren de Figueres amb la invasió de l'exèrcit francès quan derrota, el novembre de 1794, a l'exèrcit espanyol a la batalla del Roure (Pont de Molins). Retornen a Figueres després de la Pau de Basilea de juliol de 1795, que representa el final de la Guerra Gran. Hereu del patrimoni familiar i de la Casa de Romà. L'any 1820 va ser alcalde segon de Figueres. El 1838 registra al seu nom les primeres mines d'hulla de Surroca i Ogassa. Diputat a Corts pels moderats (1846-1857). Va impulsar la construcció d'una línia de ferrocarril entre Sant Joan de les Abadesses i Roses. Va morir en un accident ferroviari a Tordera. Els deutes acumulats varen comportar la subhasta dels béns que encara mantenia la propietat.

20 Mercè de Romà i Sastre. Va morir a Figueres l'any 1871, sense descendència. Deixà com a hereu a Narcís Fages de Romà, segons testament de 6 de juliol de 1864, motiu pel qual la Casa de Romà del carrer de Peralada va passar a formar part del patrimoni de la Casa Fages.

21 Javier Fages de Climent, *Llibre de família (1909)*, Arxiu patrimonial Casa Fages (Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà CCAE).

exemple de gran casal d'estil neoclàssic de la ciutat, anticipant-se en gairebé trenta anys a l'obra que posteriorment executaria l'arquitecte Josep Roca i Bros per als grans propietaris rurals instal·lats a Figueres»²², representa una clara demostració de la posició benestant de la família.

Actualment, el dipòsit de l'arxiu patrimonial de la Casa Fages a l'Arxiu comarcal de l'Alt Empordà permet als estudiosos treballar els papers i documents d'aquest important fons amb unes condicions molt millors que les que va tenir Lluch en el seu temps. És així com la recerca i investigació que està duent a terme l'historiador Pere Gifre²³ permetrà, entre altres, posar llum a la petjada de la Casa de Romà en la història de Figueres i de Catalunya del dinou, sobretot, de la mà de Joaquim de Romà i Sastre i com aquest va aconseguir salvaguardar el noble Casal del carrer de Peralada fent cessió de la seva propietat a la seva germana Mercè, davant els problemes econòmics que es trobava immers a conseqüència dels seus negocis miners²⁴. D'aquesta forma, a la mort d'aquesta, l'any 1871, el seu nebot Narcís Fages de Romà rep en herència l'immoble. La Casa de Romà passava a formar part del ric i potent patrimoni de la Casa Fages. Dos anys després de la mort d'aquest, l'any 1886, el seu

---

22 Joan Falgueras i Jaume Santaló, *Figueres, architectures i història*, Ajuntament de Figueres, 2007.

23 Pere Gifre Ribas, *Notes sobre la Casa de Romà* (treball inèdit i en fase de recerca i estudi sobre el fons arxivístic de la Casa Fages).

24 Després de la mort de Joaquim de Romà l'any 1863, el casal del carrer de Peralada passà a ser la residència, durant uns anys i com a llogater, de Josep de Puig de Ferrer, advocat i uns dels fundadors del Partit Demòcrata espanyol (1849).

fill Carles Fages de Perramon el ven a l'hisendat Eusebi de Puig i Rich, destacat dirigent del món agrari empor-danès i català, i un dels fundadors i primer president de la Cambra Agrícola de l'Empordà.

La Casa Romà de Figueres tingué dos referents, Francesc Romà i Rossell i el seu net Joaquim. Del primer, Lluch ens ha llegat el coneixement de la seva trajectòria i obra, tant en el camp del pensament com en l'exercici de la funció pública a Catalunya, Castella i Mèxic²⁵, com a regent de la Reial Audiència i Virrei interí. Del segon, ens cal una biografia completa per a conèixer la seva trajectòria, sobretot, per la seva visió de promoció econòmica de les comarques de l'Empordà, la Garrotxa i el Ripollès i, de la seva vessant política, «just quan només tenia disset anys el trobem a Cadis participant en el moviment constitucional. El 30 de novembre de 1812 signa, amb molta altra gent, un manifest al rei en defensa de les reformes polítiques avançades. I ho fa com un dels “refugiados en este recinto”, el de les Corts»²⁶, i després onze anys com a diputat a Corts pels moderats, elegit pel districte d'Olot. A Ernest Lluch, un home arrelat a les Garrotxes d'Empordà, de ben segur que s'hauria interessat pel personatge que, més a més, li hauria permès tancar el cicle de la Casa de Romà de Figueres en la línia expressada a la conferència esmentada, «fins ara, he intentat explicar que a l'Empordà hi ha un nombre de persones que es mouen en la direcció de la il·lustració liberal, una il·lustració que no fa incompatible ni

---

25 A Mèxic, Francesc Romà i Rossell exercirà com a Regent-President de la Reial Audiència (1776-1782) i Virrei provisional (10/04/1779-22/08/1779).

26 Francesc Costa Oller, obra citada.

la il·lustració ni el sentit liberal, ans els fa compatibles amb un reconeixement envers les coses públiques catalanes». Per sort, actualment hi ha gent treballant en aquesta recerca. Ernest Lluch des del Saló de Plens de l'Ajuntament de Figueres, a la conferència pronunciada amb motiu de la Diada de l'Onze de Setembre de 1998, ens deia sobre Romà i Rossell, «no hem trobat allò tan important —o tan poc important, però significatiu— que és la partida de naixement. L'hem buscada —jo penso que algun dia la trobarem—, però crec que el més probable és que fos de Figueres». Després de més de vint anys no l'hem trobada, ni la trobarem, perquè l'arxiu parroquial de Sant Pere de Figueres va patir un incendi a l'inici de la Guerra Civil. Però com afirma Lluch, «el més probable és que fos de Figueres», ha anat agafant força amb el pas del temps i aquesta hipòtesi està acceptada dins el món acadèmic. Per tant, Figueres ha de fer seu l'origen figuerenc de Francesc Romà i Rossell, valoritzant i difonent la seva vida i obra.

Sota un cel ben clar amb un sol ben fort

La passió de Lluch per la Il·lustració i pels homes com Romà i Rossell que, des de l'acció i el pensament, posaren les bases pel redreçament del País no era només una mirada al passat, sinó com des del seu coneixement assentar les bases per un nou futur per a Catalunya, tal com coincideixen els estudiosos de la seva obra. L'historiador Joan Esculies apunta, «Rere la presentació de la seva tesi doctoral hi havia en Lluch una creixent consciència d'intel·lectual i de les possibilitats de tenir un paper a la societat per

contribuir a recuperar la Catalunya trinxada pel franquisme. Es tractava de redreçar-la com havien fet els catalans il·lustrats després del 1714». En el mateix sentit Francesc Artal descriu aquest interès d'Ernest Lluch, «veié molt clar que l'única manera de poder sortir del llarg túnel del franquisme s'havia de basar en Il·lustració; és a dir, en la utilització de la raó, en el coneixement científic concret de la realitat per a poder capgirar-la, estudiar-la de la manera més completa possible. D'ací el seu rigor i la seva necessitat de reflexionar permanentment, d'interpretar i de voler saber de tot, la necessitat de transmetre als altres els seus coneixements i de contrastar-los, l'obligació que sentia de fer bellugar els seus deixebles i de remoure tots els estaments de la societat civil; d'ací el seu elevat nivell d'autoexigència i de compromís (polític també), i la seva immesurable generositat, que acabà pagant amb la seva pròpia vida».²⁷

Ernest Lluch va ser un home carismàtic, seductor, empàtic, xerraire; un home polièdric, coneixia i parlava de tot, un pensador, un savi, un intel·lectual agitador, un vers lliure. L'«atreveix-te a pensar per tu mateix» d'Emmanuel Kant simbolitza perfectament la trajectòria de Lluch i els seus versos de jove reflecteixen els reptes, esperances, anhels, horitzons i, sobretot, el compromís de caminar i lluitar *sota un cel ben clar amb un sol ben fort*.²⁸

---

27 Francesc Artal, «Ernest Lluch i els seus estudis sobre economia», article publicat a l'*Anuari de la Societat Catalana d'Economia*, volum 22, 2016.

28 Títol del poema d'Ernest Lluch trobat en una de les seves carpetes d'apunts de la Facultat d'Econòmiques de la UB pel professor Francesc Roca i publicat per l'economista Francesc Artal a l'article «Ernest Lluch i els seus estudis sobre economia», citat anteriorment.

Amb el dubte
 de què si hagués sigut, hagués estat
 i si fos seria
 en la llisa i plana llenca
 penso
 mentre mans nues s'entrecreuen en jocs d'amor i de foc
 i a dintre meu
 l'esperança de l'esperat
 i que no és segurament el que viu en mi ara, aquí,
 sota un cel ben clar amb un sol ben fort
 Aire penjat, mans movents, paraules no plenes
 mentre els papers relligats jeuen al costat mostrant el camí
 a seguir
 a poc a poc per mi
 per a mi i els altres
 mentre que nido una falsejada o certa esperança
 dintre meu pel viarany marí
 a seguir
 a poc a poc, per mi
 per a mi i els altres
 un lent viarany
 sota un cel ben clar amb un sol ben fort.

(Barcelona-Platja d'Aro, octubre de 1963)

JOAN ARMAGUÉ RIBAS

Pròleg

Faig aquest escrit en unes dates molt concretes, el mes de març de 2020. El nostre país, l'estat, el món sencer estem en una situació molt complicada i preocupant. Tots confinats i cadascú a casa seva sense poder sortir ni relacionar-nos entre nosaltres. Un cop més la situació és dramàtica i greu i, a més, amb un important punt d'incomprensió i sensació de pèrdua i desamparament. Com pot ser que no s'aturi la pandèmia del coronavirus? Com pot ser que augmenti contínuament el nombre de malalts i de morts? Com pot ser que no es pugui evitar? Com pot ser que, a principis del segle XXI, hi hagi gent que no té accés a la sanitat? O que no tothom tingui les mateixes possibilitats de proves i de curació?

Per desgràcia, no és el primer cop que ens trobem en una situació així, i tant de bo sigui la darrera. Els medievalistes, com jo, sabem els efectes que la Pesta Negra i les seves successives rebrotades van produir. A Catalunya van començar a arribar notícies d'una malaltia que s'estava estenent pels ports de la Mediterrània, ningú sabia com

s'encomanava, ningú sabia com fer-hi front, ningú sabia res de res. La gent emmalaltia i moria molt poc després. En un món feudal, es van intercanviar informacions i mesures entre diversos poders polítics: universitats, monarquies, representants del bé comú, etc. Res, però, aturava l'epidèmia.

Per sort, sempre hi ha hagut una sèrie de persones que han mirat de vetllar per la resta, que han pensat les maneres de resoldre problemes o avançar-se als esdeveniments. Entre ells, els pensadors de les doctrines econòmiques i polítiques que amb les seves teories pretenien millorar les condicions de vida personals i comunitàries de la societat. Entre ells, i també a la pràctica, l'Ernest Lluch amb la Llei General de Sanitat que permetia que l'atenció mèdica fos universal. Diverses privatitzacions, més o menys encobertes i totes injustes, al meu entendre, ens han dut a la situació actual. Malauradament, avui «no podria dormir tranquil» en saber que no tothom té accés a la mateixa atenció i, encara més en un context tant preocupant com l'actual.

La lectura d'aquest llibre que teniu a les mans m'ha portat records, de fet, m'ha fet recular molts anys. A un temps en què érem unes nenes que no sabíem gaire res de la vida ni del que voldríem o podríem ser de grans. Llavors sentíem a parlar sovint d'uns noms, d'uns personatges que no sabíem ni qui eren ni què havien fet ni per què en sentíem a parlar. Uns noms que ens eren coneguts i que van esdevenir com uns parents llunyans que apareixien a moltes converses. De qui eren o de què havien fet o de per què se'n parlava i perquè tothom sabia qui eren, no en sabíem res.

Amb el temps, havia anat oblidant aquells noms o, com a mínim, no els tenia presents. Des que soc professora d'història medieval, alguns han anat tornant en diverses ocasions. En algun congrés o conferència he sentit a parlar d'en Caresmar i, immediatament, he pensat, Caresmar no! Pare Caresmar! O en Jaumeandreu, a qui sempre havia sentit anomenar Eudald Jaumeandreu. I encara més, en Romà i Rossell i sempre de manera natural i com si fos un seu altre cognom, pensava en Romà i Rossell, el primer de tots. Un dia a un congrés a Lleida en van parlar i sense pensar-hi vaig dir que era de Figueres. I ho era? Sembla que sí.

Haig de reconèixer que he pensat sovint en els descendents de Francesc Romà i Rossell... Tinc un clar record de les dificultats amb les quals l'Ernest Lluç («valent-se» del càrrec de ministre però sense calefacció i amb una bombeta de 125) va ser autoritzat a consultar l'arxiu de la Casa Fages. Ha estat una gran alegria saber que ara es troba dipositat en comodat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà i que tothom el pot consultar, entre ells en Pere Gifre i en Joan Armangué. Tots aquells que ens dediquem a l'estudi del passat de les nostres contrades hem topat, i més d'un cop, amb la impossibilitat de poder accedir a una documentació fonamental que és encara tancada amb pany i clau en cases privades. El dipòsit en un arxiu de titularitat pública és una excel·lent opció que, tant de bo, fos imitada per altres descendents de grans (o de qualsevol mida) patrimonis.

Em sembla que l'Ernest Lluç, el meu pare, avui seria molt feliç de tenir aquest llibre a les mans. Va passar moltes estones recercant sobre en Romà i Rossell. De fet,

no va parar de fer-ho al llarg de la seva vida tal com queda clar en aquesta recopilació de totes les publicacions que li va dedicar. En Joan Armangué, un seu amic i col·lega, ha continuat l'estela «lluquiana» i ha esmerçat esforços i energies en un dels grans figuerencs, encara prou desconegut. Gràcies Joan per recopilar les recerques i, d'aquesta manera, mostrar, a més, com evoluciona el pensament i la feina de qualsevol investigador sobre qualsevol tema. Sens dubte, aquest llibre contribuirà a posar en valor «el primer de tots» dels pensadors econòmics catalans que, fins i tot si no hi havia nascut, era de Figueres.

ROSA LLUCH BRAMON
Professora d'Història Medieval
Universitat de Barcelona